

„АЛМАНАХ ВЕЗНИ“: 100 ГОДИНИ (1923 – 2023)

Доц. д-р **Олга Савеска**
Белградски университет

Резюме. Текстът отбелязва стогодишнината от излизането от печат на *Алманах Везни* – литературен сборник под редакцията на Гео Милев, и показва как идейното съдържание на Алманаха и склонността му към синтез на изкуствата напускат контекста на националното и се присъединяват към интернационалните тенденции на епохата (антитрадиционност, антимииметичност, първичност, синтетичност, хуманизъм и др.). Алманахът на Гео Милев се разглежда и в контекста на някои славянски литератури и култури, с особен акцент върху сходството му с алманах „Синият конник“, издаден от Василий Кандински и Франц Марк.

Ключови думи: „Алманах Везни“; Гео Милев; „Синият конник“; експресионизъм; авангард

„Както от нас е написано, такъв и ще бъде светът“
Владимир Маяковски, *150 000 000* (Алманах Везни 1923, 77 – 80)

През 2023 година се навършиха сто години от излизането от печат на *Алманах Везни* – литературен сборник под редакцията на Гео Милев и изключителен документ на междувоенните литература, изкуство и култура в България. Текстът цели, от една страна, да отбележи тази стогодишнина, аргументирайки значимостта на Алманаха в български контекст, а от друга страна, да го приобщи както към международните естетични тенденции на авангарда, така и към подобни по цел и смисъл издания, какъвто е алманахът *Синият конник*.

Алманах Везни е публикуван по случай петгодишнината от основаването на книгоиздателство *Везни*, а бележката на редактора му свидетелства за това, че изданието „има за цел да даде едно обобщение“ на идейната дейност на книгоиздателството, изразена главно в списание „Везни“, издавано от 1919 до 1921 година.

Сборникът се открива с календар за 1923 година, придружен от четири впечатляващи графики на малко известния ямболски художник Мирчо Качулев. Тези произведения изобразяват всеки от четирите сезона и са издържани в стил, който наподобява немските експресионистични графики. Работите на

Качулев обаче не са „чист“ експресионизъм, а по-скоро съдържат елементи на еkleктичен „кубистично-експресионистичен стил“ (Krastev 1988, p. 49). Мирчо Качулев изобразява всеки от четирите сезона динамично и без традиционна перспектива, а стилът му е едновременно абстрактен и повествователен. Графиките варират едни и същи мотиви: слънцето и силата на лъчите му, метеорологичните условия през сезоните, антропоморфни фигури и плодовете на техния труд. Във връзка с тези графики Ружа Маринска пише, че те са „убедителни като образно решение и оригинални“ произведения и че са „експресионистични, с естествена склонност към конструктивистична деформация“ (Marinska 1996, p. 42).

Това не са единствените репродукции на експресионистични графики в *Алманах Везни*. Тук присъства и една графика от холандската художничка Якоба Ван Хемскерк, която участва в кръга на списание *Дер Щурм*. Причудливите форми и линии на Ван Хемскерк отразяват стремежа ѝ към пълна художествена абстракция. В статиите, свързани с теория и история на изкуството, които присъстват в алманаха, абстракцията на художествените форми ще бъде само една от аргументираните естетични тенденции на епохата. В алманаха се появява, издържана в подобен стил, и графиката *Арена* на Иван Милев, която съпровожда стихотворенията *Папагал* и *Студ* от Ламар и носи името на първата му стихосбирка, публикувана през 1922 година. Иван Милев рисува и един от най-оригиналните портрети на близките сътрудници на *Везни* – този на Чавдар Мутафов. Автор на портретите на Л. Стоянов, Н. Райнов, Г. Михайлов е самият Гео Милев с псевдоним Д. Вен. Представител на българските художници в алманаха е и Сирак Скитник, който участва с репродукция на „Лагове“, наградена картина в конкурса за насърчение на родното изкуство. На страниците на *Алманах Везни* са публикувани и черно-бели репродукции от знаменити европейски художници: литографията „Смърт за Идеята“ от Паул Кле, картините „На Русия, на магаретата и другите“ от Марк Шагал и „Звездна нощ“ от Винсент ван Гог, както и офорт „Звънрят“ от Анри Рама за стихосбирката „Les villages illusoires“ на Емил Верхарн. Тези произведения свидетелстват както за вкуса на редактора, така и за естетичните и художествените му стремежи.

Всичко това показва, че *Алманах Везни* представлява много повече от литературен сборник. Вярно е, че тук фигурират най-вече българска и чуждестранна поезия и проза, но в този интернационално ориентиран художествен алманах са публикувани и българска и европейска художествена критика и теория, 10 портрета на публикуваните автори (два от О. Кокошка и един от Ф. Мазарел) и 9 репродукции на творби на родни и международни художници.

С издаването на *Алманах Везни*, който съчетава литературата с другите изкуства, Гео Милев на практика въплъщава както идеята за осъществяване на аналогии между изкуствата, така и необходимостта от синтез на изкуствата.

Затова в критическо-теоретичната част на алманаха присъстват и статии за театъра, скулптурата, архитектурата, изобразителното изкуство и музиката, както и за техните специфични художествени средства и език.

Страниците на алманаха свидетелстват за естетичната тенденция към синтез в изкуството, която цели да отдалечи изкуството от аналитично и реалистично възпроизвеждане на обективната реалност – от логиката на нещата, за да създаде пътища към едно автентично и оригинално творчество. Във връзка с това Николай Райнов пише в програмната статия „Изкуство и стил“: „Сега е поврат към синтез – и никога изкуството не ще се върне към средните аналитични пътеки“ (Raynov 1923, pp. 86 – 87). Тази теза е аргументирана и няколко години по-рано от Гео Милев, през 1919 г., в брой 4 на списание *Везни*. Той пише, че „новото време отрича обективното изкуство на старото време“, защото изкуството трябва да остане „недопълнено с обяснителните подробности на непосредната логика“. Според него стилът е синтез в мисълта и синтез в художествените средства, от което следва, че изкуството е синтез от фрагменти и се противопоставя на логиката, която представлява анализ. Целта на изкуството според Милев е да „дири и изтръгва от нещата тяхната есенция; не нещата – а есенцията на нещата; не фактите – а смисъла са фактите: синтез“ (Milev 1919).

Авторите, които присъстват в алманаха, се интересуват най-вече от връщане към „обогатено и вгълбено постигане на древността“ (Raynov 1923, pp. 86 – 87). Тези идеи са във връзка с тенденцията на експресионизма да се завърне към автентично антимиметично творчество, което характеризира древността и другите световни култури като японската, египетската и африканската. В този контекст Райнов аргументира необходимостта художниците да се върнат към „дорийците, египтените, асирийците, персите, индусите и японците“, защото, според него, „Запад завърши себе си“ (Raynov 1923, pp. 86 – 87).

Във връзка с идеята за връщането към по-първични форми на творчество пише и Гео Милев в статията си „Поезията на младите“, която публикува в брой 2 на списание *Пламък*, на 10 февруари 1924 г.:

„Българската поезия има нужда от оварваряване. От сурови сокове, в които има първобитен живот – за да ѝ дадат живот... Ний желаем да видим днес варвари, хулигани, печенеги – с пламък в очите и с железни зъби. Варвари, нова раса – която да влее нова кръв на българската поезия“ (Milev 1924).

Тази идея съществува и в Югославия като творение на Любомир Мичич и зенитистите, които в *Манифест на зенитизма* „заплашват“ Европа по следния начин:

„Затвори вратата, Западна – Северна – Централна Европа – Идват варварите!“

Затвори, затвори, но ние ще влезем така или иначе. Ние сме деца на пожара и огъня – ние носим душата на ЧОБЕКА“ (Micić, Goll, Tokin 1921).

Художниците от междувоенния период решават да се изправят срещу ужасите и травмите на войната със силен дух (тоест „модерна душа“) и с борба за създаване на нов свят и нова естетика, глобален хуманизъм и свободно и автентично изкуство. За да се постигне това, е необходимо да се срина с всички средства съществуващият ред и да се започне отначало. Това е контекстът, в който метафоричната фигура на Милич „Барбарогений Децивилизатор“ притежава потенциал да възстанови „болната“ Европа със силата на автентичния си балкански дух, а Милев възхвалява творчеството на Кандински, защото този художник е преминал по „ослепително логичен път (...) всички степени в последователното развитие на основния принцип на всяко изкуство: простотата“ (Milev 1920). Връщането към изкуството на древността предполага освобождаване от външната форма, от всичко, което е било „познато“ дотогава и не е било поставяно под въпрос. Такива идеи съществуват и при Сирак Скитник, който в манифест „Тайната на примитива“ пише, че само чрез освобождаването от външната форма изкуството престава да бъде „декорация“. За да постигне това, художникът трябва да се върне към „първичността на неизменната Земя“, т.е. към „живота в древността“, както прави Гоген в Таити, за да може чрез „примитива на живота да дойде до примитива в изкуството“ и да възвърне „първоначалното на линията и баграта, което неговите европейски събратя бяха убили“ (Skitnik 1995, pp. 33 – 39).

Идеята за изчерпването на западното изкуство и завръщането към варварство и примитивизъм съществува не само в регионален план, а се появява като част от свързани художествени концепции в по-широк контекст: в творчеството на Гоген, Сезан, Русо, Пикасо, Матис, Клее и други художници. В славянския авангард тя се основава преди всичко на руския неопримитивизъм и лучизъм, които отхвърлят западната художествена традиция и настояват за изучаване ценностите на културата и изкуството на Изтока и Русия. В България идеята за оварваряване е близка не само на Гео Милев и Сирак Скитник, но и на Ламар, Райнов и други художници, чиито произведения също присъстват в *Алманах Везни*.

В „Поезията на младите“ Гео Милев пише, че творчеството на новия човек трябва да бъде „Грубо. Сурово. Варварско. Но ново“ (Milev 1924). Новият човек на Милев, който при Милич е олицетворен в образа на Барбарогений Децивилизатор, както и съвременният човек на Иля Еренбург обичат здравето и веселието, яснотата, жизнеността. Девизът на тези художници е: „Нов бит, нов човек – иска се ново изкуство“ (Ehrenburg 1923, pp. 69 – 75). Страниците на алманаха свидетелстват за особеностите на това ново изкуство и аргументират, че то е антитрадиционно, антиреалистично, антимииметично, антидекоративно, чисто, първично, синтетично, интернационално. Според съставителя на алманаха целта на новото изкуство е призив към „възбленуваните дни на едно друго човечество, щастливо и блестящо – човечеството на мира, труда и творчеството“ (Milev 1923, pp. 49 – 51).

Авторите в *Зенит*, *Алманах Везни*, както и тези в алманах *Синият конник* се отдалечават от евроцентризма, чиято традиция е изчерпана според тях. Затова Райнов пише, че Запад „завърши себе си“, и в експресионистичен дух добавя, че „сега трябва да принесе личното в жертва на козмичното“ (Raynov 1923, pp. 86 – 87). На страниците на алманаха на Гео Милев тази идея е свързана със стремежа към „чисто изкуство“ и към „жарките граници на абстрактното“ (Einstein 1923, pp. 22 – 23). Текстовете в сборника внушават чувството, което „възниква от абстракцията на художествените форми“ (Blumner 1923, p. 89). Затова в статията „Познаване на изкуството“, Блюмнер предупреждава читателите, че „ако е затворен за тях усетът към абстракцията от отношения на форми, те няма никога да почувстват изкуството“ (Blumner 1923, p. 89), а Гурмон пише, че „едно художествено произведение трябва винаги да бъде ново“ и да дава „непознато още усещане“ (Gourmont 1923, pp. 30 – 32). Няколко години по-рано и редакторът на *Алманах Везни* се обявява срещу „илюзията“ на близките, осезаеми асоциации в изкуството, защото според него ролята на „новия“ художник е да създава изкуство на „алюзията“, тоест „изкуство от далечни алогични – граничещи с абстракцията – асоциативни елементи“ (Milev 1919).

В антиреалистичния и антимиметичния дух на творчеството на експресионизма, на повече места откриваме идеята, че изкуството не трябва да „възсъздава никаква природа“, нито да „описва никаква действителност“ (Milev 1923, pp. 81 – 83). Според Милев „експресията, изразът отвътре, прави изкуството творчество – а не възсъздаване, или дори подражаване: творчество на нови форми, а не копиране на готови – дадени във в действителността – форми“ (Milev 1923, pp. 81 – 83). Затова и Петер Бюргер, един от най-известните теоретици на авангарда, аргументира, че изкуството не е „дублиране на реалността“, а „неин продукт“, тоест то не предхожда начина на разбиране на света, а се ражда от него (Birger 1998, p. 14).

Концепцията на списание и *Алманах Везни* е почти изцяло свързана със „сферата на духовния бунт“ на експресионизма (Marinska 1999, p. 915). В публикуваното есе на изкуствоведа Рудолф Адриан Дитрих се твърди, че животът на поета е да „носи духа, да въодушевява светове“ (Dietrich 1923, pp. 62 – 63). Затова и Райнов пише, че изкуството е „творчески път, изразяващ състоянието на голата Душа“ на художника (Raynov 1923, pp. 86 – 87), който е силно мотивиран да изследва художествените средства, да експериментира с тях, да ги развива и да ги обогатява. В неговото стихотворение „Мария Магдалина“, публикувано в алманаха, тази модерна, „гола“ душа метафорично зове към приключения – към откриване на непознатото: „Далеч, към нови брегове!“ (Raynov 1923, pp. 53 – 57).

Тенденцията към антитрадиционност е присъща и на Боян Дановски, който се обявява срещу традицията в „Пророк“, едно от произведенията му в алманаха,

което представлява алегория за състоянието на изкуството. Авторът пророк метафорично предупреждава, че „полунощ е близо, а в полунощ ще рухнат царските дворци, ще пламнат книгите на мъдреца и ще угасне мътната вяра“ (Danovski 1923, pp. 65 – 68). Дановски пише, че традицията е станала излишна и че старите ценности трябва да изчезнат в името на едно „ново празненство“. Неговата художествена цел е да покани „утре на пир НОВИТЕ ХОРА“ (Danovski 1923, pp. 65 – 68). Антитрадиционността на Дановски се проявява и в „Симфония на винните пари“, където той категорично прокламира: „Катакомбите нека мечтаят за своето славно минало“ (Danovski 1923, pp. 90 – 91).

Поетическият отдел на *Алманах Везни* съдържа както български, така и произведения на чуждестранни автори, от които Милев е бил най-силно повлиян. Сред тях е „неизбежният“ за поетиката на експресионизма Фридрих Ницше с две от деветте му стихотворения, публикувани в стихосбирката „Дионисиеви дитирамби“ (Nietzsche 1923, pp. 24 – 30); Емил Верхарн (Verharen 1923, pp. 33 – 48), за когото Милев пише, че го смята за свой „учител в поезията“, а делото му „за пример и идеал“ (Milev 1923, p. 49); Владимир Маяковски, чиято поема „150 000 000“ вдъхновява стила на поемата *Септември* (Mayakovski 1923, pp. 77 – 80); любовна лирика от Рихард Демел (Dehmel 1923, pp. 83 – 85), върху чиято поезия Гео Милев написа докторската си дисертация; експресионистично стихотворение от Херварт Валден (Walden 1923, pp. 87 – 88), редактор на списание *Дер Щурм* и сътрудник на Милев; Виктор Рембо с две стихотворения в проза (Rimbaud 1923, pp. 57 – 58) и Уолт Уитман с откъс от „Децата на Адама“ (Whitman 1923, p. 92).

Българските поети, чиито стихотворения се появяват на страниците на алманаха, са Гео Милев с трогателната „Панихида за поета П. К. Яворов“, където Яворов е определен като „апостол“, „Вечен Син и пророк“ (Milev 1923, pp. 5 – 9); Николай Райнов със стихотворението „Мария Магдалина“, която зове „към нови брегове!“ (Raynov 1923, pp. 53 – 57); две индивидуалистични стихотворения от Людмил Стоянов, в които лиричният субект е „морен паладин“ и „презрян и недостоен син на Господ“ (Stoyanov 1923, p. 59); Ламар със социално ангажираните девизи „Не заспивайте, братя“ и „Другари, да вървим“ (Lamar 1923, pp. 60 – 62), Христо Ясенев с две експресионистични стихотворения на космическо-метафизическа тема: „ще бъда пъстър пламък от паднала звезда“ („Странник“, Yasenov 1923, p. 68), „и аз съм със развързани крила“ („Възход“, Yasenov 1923, p. 69); Николай Лилив със стихотворението „Мъка“, в което „тревожната душа“ на лиричния субект задава риторичен въпрос: „надеждата у нас дали ще заговори?“ (Liliev 1923, p. 85); Боян Дановски с фрагментарно-гротескната „Симфония на винните пари“ от „Quasi Una Fantasia“ (Danovski 1923, pp. 90 – 91); Георги Михайлов със стихотворението „Andante“ за „вечната нощ“, в която лиричният субект „съзжда небосвод“ над „бездната безкрайна“ на живота си (Mihaylov 1923, p. 91).

Прозата в *Алманах Везни* се изчерпва с произведенията: „Грубости“ от Чавдар Мутафов, който стилизира ирония и гротескни мотиви с еротика (Mutafov 1923, pp. 9 – 21); „Пророк“ на Боян Дановски, който обявява идването на „новите хора“ (Danovski 1923, pp. 65 – 68) и „Йохан Херман Оберайтото пътуване при пиявиците на времето“, където Густав Майринк, в духа на времето, пише за „тъмната философия“ на окултизма и идеята, че човек може да напусне тялото си, за да победи смъртта (Meyrink 1923, pp. 92 – 100).

В алманаха също са публикувани текстове, свързани с художествена критика, теория и история на изкуството.

Карл Айнщайн в статията „Върху Ватек“ пише за „геометрическата воля“, „вратата в закономерния произвол“, „конструктивната същност на литературното произведение“ и „обективните художествени средства“ (Einstein 1923, pp. 22 – 23). Авторът противопоставя техниката и формата на „разпадащия се индивидуализъм, на нехудожествената, аналитична психология“. Той аргументира, че благодарение на принципите на „закономерното в изкуството“ поетите създават конструкции от своите образи.

В *Алманах Везни* е публикувана и глава „Конструкция“ от важната книга на Иля Еренбург „И все пак тя се върти“. Тук „новият дух“ се определя като „дух на конструкция“. Авторът пише срещу декоративното начало в изкуството и се обявява за конструктивно творчество. Според него изкуството е конструкция – „създаване на вещи“ (Ehrenburg 1923, pp. 69 – 75).

В „Познаване на изкуството“ от „Духът на кубизма и на изкуствата“ Рудолф Блумнер пише за изкуството като абстракция и чувство. Според автора „изкуството не е изобретение, а истина“ (Blumner 1923, p. 89).

В експресионистичния текст „Сцената“ на Дитрих се твърди, че „сцената е врата от света към свърхсвета“. Авторът смята, че драмата представлява настояще, защото „едно действие и една идея“ едновременно изпълняват хиляди, при което самото действие се използва като „гориво на идеята“. Според Дитрих задачата на поета е да „създава козмическия пръстен“, „да носи духа“ и да „въодушевява светове“ (Dietrich 1923, pp. 62 – 63).

В статията си „Музиката и другите изкуства“ (Milev 1923, pp. 81 – 83) Гео Милев определя музиката като „първичното изкуство“ и като „самото понятие изкуство“, защото, за разлика от останалите изкуства, които са „вторични“, музиката не възпроизвежда, а изразява. Музиката е абстрактна и не „възсъздава никаква природа, действителност“, а представлява експресия. Според Милев, както е известно, експресията е смисълът на самото понятие *изкуство*.

Във връзка с автентичността на художественото творчество Николай Райнов пише в статията си „Изкуство и стил“ (Raynov 1923, pp. 86 – 87), че салоните и музеите са „две места, дето жив човек мъчно диша“. Според Райнов новото творчество се онагледява в „потребата да се сведе почти до число и геометрична фигура моделът“, а тази потреба е наложена от „нуждата, що се

нарича ритм“. „Няма ли стил, няма Изкуство“, категоричен е Райнов. За автора стилът представлява творчески път, който „свързва художествения идеал и художествения израз чрез съществени признаци на творческа продукция“.

В статията „Списание *Везни* на Гео Милев и модерното изкуство“ Ружа Маринска правилно отбелязва, че „от само себе си се налага сходството с алманаха *Синият конник*“ (Marinska 1999, p. 917). Ще подчертая няколко факта, които потвърждават това твърдение.

Синият конник е алманах, публикуван през 1912 година в Мюнхен, под редакцията на Василий Кандински и Франц Марк (Kandinsky, Marc 1912). Състои се от репродукции на около 150 произведения на изкуството и 14 статии. Става въпрос за експериментални произведения на изкуството, есета, статии за кубизма, музиката, за отделни художници и композитори, сценография и пр.

Докато фокусът на *Алманах Везни* се намира преди всичко в областта на литературата, *Синият конник* очаквано набляга на изобразителното изкуство; публикува и пише за картини, графики, африкански маски, египетски, японски и детски рисунки, руско традиционно изкуство и др. В своя алманах Гео Милев публикува „само“ 9 репродукции на картини и графики и 10 портрета на знаменити писатели и сътрудници. Ясно е обаче, че Милев е бил вдъхновен от най-важния документ на немския предвоенен експресионизъм, както и че е споделял естетичната му концепция, особено когато имаме предвид факта, че в сборника на Милев присъства и една от египетските рисунки, която се намира на 128 страница в алманаха *Синият конник*.

Също така, докато Кандински и Марк публикуват в *Синият конник* цитати от Гьоте, Розанов, Делакроа и др., Милев посвещава последните страници от алманаха си на афоризми върху изкуството, написани от знаменити писатели като Уайлд, Ницше, Гьоте, По, Верлен и др.

Сходностите между двата алманаха се проявяват и в идеите, изразени в теоретичния отдел на *Алманах Везни*. Идейната вселена на *Синият конник* и на *Алманах Везни* е характеризирана от стремеж към антимиетичност, към абстракция и към постигане на древността чрез завръщане към изкуството на древните култури на Африка и Азия. Тези художествени стойности имаха за цел да нанесат един от „смъртоносните удари“ на европейския мимезис в изкуството, главно посредством изкуството на примитивизма.

Освен завръщането към първичността в изкуството Райнов аргументира една от практиките на немските експресионистични групи *Мост* и *Синият конник*, която се състои от учебни пътувания, с художествена цел проучване на природата. Ключовият момент тук е, според думите на Райнов, че „преди да се стилизува природата, тя трябва да се опознае“ (Raynov 1923, p. 86). Той тълкува задачата на художника и на неговия процес по следния начин: художникът трябва да „стилизува, като вземе образите отвън за символи на свои

идеи преживелици и съзерцания“, за да постигне произведение, което „не може да бъде надминато от природата“ (Raynov 1923, p. 87). Именно в този контекст червените коне на Франц Марк и „Зеленият кон“ на Чавдар Мутафов се явяват като една „висша естественост на изобразителните и изразителни средства“ (Mutafov 1995, pp. 61 – 63).

В статията си „Музиката и другите изкуства“ Милев (Milev 1923, pp. 81 – 83) пише за живописца под очевидното влияние на Кандински, Марк и други художници експресионисти. Според него художникът трябва да „разкрие известно прозрение в душата на зрителя чрез внушението – скритата сила на боите и линиите, съчетани във форми с две измерения – форми върху плоскостта на платно“. Той аргументира тезата, че когато боите получат „своята самостоятелна сила на изразни средства“, живописца се „спасява от плитката хитрост на алегорията“. Под влиянието на хроматичните теории на Кандински, Гео Милев аргументира и че „всяка боя си има своя особна стойност“.

В *Алманах Везни* са публикувани не само статии за литературата и визуалното изкуство, а и за музиката. В алманаха на Милев музиката присъства най-вече в статиите *Музиката и другите изкуства* (Milev 1923, pp. 81 – 83) и *Познаване на изкуството* (Blumner 1923, p. 89), докато в *Синият конник* са публикувани музикални произведения – композиции на Момберт, Шонберг и Веберн.

Алманах Везни и *Синият конник* са сборници със сходни идейни концепции, които са редактирани от знаменити художници и чиито автори са също художници. Основното, което свързва тези два изключителни документа на художествената реалност през първите десетилетия на XX век, е стремежът към синтез на интернационалните тенденции на авангарда с цел отдалечаване от евроцентризма и академизма в изкуството, в полза на създаване на едно ново автентично изкуство.

Значимостта на *Алманах Везни*, уникално в български контекст издание, се крие в духовния бунт на редактора и авторите му, в тенденцията към синтез на изкуствата, но и в някои други актуални идеи във връзка с авангардната култура: антитрадиционност, антимииметичност, антидекоративност, първичност, синтетичност, хуманизъм, интернационализъм и пр.

Алманах Везни свидетелства за вкуса и интересите на съставителя си, тъй като съдържа текстове и репродукции от автори, които най-много са повлияли върху художествените му концепции и творческия му път. Статиите, литературните произведения и репродукциите в *Алманах Везни*, както и културните контакти на Гео Милев свидетелстват за един устрем към истински културен и художествен интернационализъм. Тук тенденцията към интернационализъм не се проявява само в рамките на изкуството на експресионизма, но и на кубизма (Блумнер „Духът на кубизма и изкуствата“, 1921), конструктивизма (Еренбург, „И все пак тя се върти“, 1920), руския футуризм (Маяковски

„Кръщение с огън и дух“, 1923, и „150 000 000“) и американския модернизъм (Уолт Уитман).

ЛИТЕРАТУРА

- АЙНЩАЙН, К., 1923. Върху Ватек. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 22 – 23. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- БИРГЕР, П., 1998. *Теорија авангарде*. Београд: Народна книга.
- БЛЮМНЕР, Р., 1923. Познаване на изкуството. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 89. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ВАЛДЕН, Х., 1923. Тягостно. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 87 – 88. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ВЕРХАРН, Е., 1923. Стихотворения. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 33 – 48. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ДАНОВСКИ, Б., 1923. Пророк. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 65 – 68. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ДАНОВСКИ, Б., 1923. Симфония на винните пари. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 90 – 91. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ДЕМЕЛ, Р., 1923. Стихотворения. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 83 – 85. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- DIETRICH, R. A., 1923. Сцената. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 62 – 63. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ГУРМОН, Р. дьо, 1923. Емил Верхарн. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 30 – 31. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ЕРЕНБУРГ, И., 1923. Конструкция. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 69 – 75. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- KANDINSKY, W., F. MARC, 1912. *Der Blaue Reiter*. Munich: Piper.
- КРЪСТЕВ, К., 1988. *Спомени за културния живот между двете световни войни*. София: Български писател.
- ЛАМАР, 1923. Стихотворения. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 60 – 62. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ЛИЛИЕВ, Н., 1923. Мъка. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 85. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МАЙРИНК, Г., 1923. Й. Х. Оберайтовото пътуване при пиявиците на времето. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 92 – 100. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МАРИНСКА, Р., 1996. *20-те години в българското изобразително изкуство*. София: Отворено общество.
- МАРИНСКА, Р., 1999. *Списание Везни* на Гео Милев и модерното изкуство.

- В: *Списание Везни 1919 – 1922. Алманах Везни 1923. Редактирани от Гео Милев. Фототипно издание.* София: Захарий Стоянов.
- МАРИНСКА, Р., 2005. *Гео Милев и българският модернизъм.* София, Стара Загора: Международна фондация Гео Милев.
- МАЯКОВСКИ, В., 1923. Из поемата 150 000. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 77 – 80. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МАЯКОВСКИ, В., 1923. Чуйте каналии! В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 75 – 77. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МИЛЕВ, Г., 1923. Музиката и другите изкуства. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 81 – 83. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МИЛЕВ, Г., 1920. Кандински. *Везни*. Т. 1, № 6, с. 178 – 179.
- МИЛЕВ, Г., 1923. Панихида за поета П. К. Яворов. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 5 – 9. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МИЛЕВ, Г. 1924. Поезията на младите. *Пламък*. Т. 1, № 2, с. 67 – 70.
- МИЛЕВ, Г., 1923. Спомени за Емил Верхарн. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 49 – 51. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МИЛЕВ, Г., 1919. Фрагментът. *Везни*. Т. 1, № 4, с. 95 – 97.
- МИХАЙЛОВ, Г., 1923. Andante. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 91. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МИЦИЋ, Љ., 1925. Гео Милев. *Зенит*. Т. 5, № 36.
- MIČIĆ, Lj.; GOLL, I.; TOKIN, B. 1921. *Manifest zenitizma*. Zagreb: Biblioteka Zenit.
- МУТАФОВ, Ч., 1923. Грубости. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 9 – 21. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- МУТАФОВ, Ч., 1995. Зеленият кон. В: РУСЕВА, В. (ред.). *Манифести на българския авангардизъм*, с. 61 – 63. Велико Търново: Литературни кръгове и издания.
- НИЦШЕ, Ф., 1923. Из Дионисиеви дитирамби. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 24 – 30. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- РАЙНОВ, Н., 1923. Изкуство и стил. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 86 – 87. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- РАЙНОВ, Н., 1923. Мариа Магдалина. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 53 – 57. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- РЕМБО, А., 1923. Цветя. Младост. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 57 – 58. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- СКИТНИК, С., 1995. Тайната на примитива. В: РУСЕВА, В. (ред.). *Манифести на българския авангардизъм*, с. 33 – 39. Велико Търново: Литературни кръгове и издания.
- СТОЯНОВ, Л., 1923. Стихотворения. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 58 – 59. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.

- УИТМАН, У., 1923. Из Децата на Адама. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 92. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.
- ЯСЕНОВ, Х., 1923. Стихотворения. В: МИЛЕВ, Г. (ред.). *Алманах Везни*, с. 68 – 69. Стара Загора, София: Книгоиздателство Везни.

REFERENCES

- BIRGER, P., 1998. *Teorija avangarde*. Beograd: Narodna knjiga.
- BLUMNER, R., 1923. Poznavane na izkustvoto. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, p. 89. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- DANOVSKI, B., 1923. Prorok. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 65 – 68. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- DANOVSKI, B., 1923. Simfoniya na vinnite pari. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 90 – 91. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- DEHMEL, R., 1923. Stihotvoreniya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 83 – 85. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- DIETRICH, R. A., 1923. Stsenata. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 62 – 63. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- EHRENBURG, I., 1923. Konstruktsiya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 69 – 75. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- EINSTEIN, K., 1923. Varhu Vatek. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 22 – 23. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- GOURMONT, R. d., 1923. Emil Verharn. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 30 – 31. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- KANDINSKY, W.; MARC, F., 1912. *Der Blaue Reiter*. Munich: Piper.
- KRASTEV, K., 1988. *Spomeni za kulturniya zhivot mezhdur dvete svetovni voyni*. Sofia: Balgarski pisatel.
- LAMAR, 1923. Stihotvoreniya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 60 – 62. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- LILIEV, N. 1923. Maka. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, p. 85. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- MARINSKA, R., 1996. *20-te godini v balgarskoto izobrazitelno izkustvo*. Sofia: Otvoreno obshtestvo.
- MARINSKA, R., 1999. Spisanie Vezni na Geo Milev i modernoto izkustvo. In: *Spisanie Vezni 1919 – 1922. Almanah Vezni 1923*. Ed. Geo Milev. Fototipno izdanie. Sofia: Zahariy Stoyanov.
- MARINSKA, R., 2005. *Geo Milev i balgarskiyat modernizam*. Sofia, Stara Zagora: Mezhdunarodna fondatsiya Geo Milev.
- MAYAKOVSKI, V., 1923. Iz poemata 150 000. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 77 – 80. Stara Zagora, Sofia: Vezni.

- MAYAKOVSKI, V., 1923. Chuyte kanalii!. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 75 – 77. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- MEYRINK, G. 1923. Y. H. Oberaytovoto patuvame pri piyavitsite na vremeto. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 92 – 100. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- MILEV, G. 1923. Muzikata i drugite izkustva. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 81 – 83. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- MILEV, G. 1920. Kandinski. *Vezni*. T. 1, № 6, pp. 178 – 179.
- MILEV, G. 1923. Panihida za poeta P. K. Yavorov. IN: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 5 – 9. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- MILEV, G. 1924. Poeziyata na mladite. *Plamak*. T. 1, № 2, pp. 67 – 70.
- MILEV, G. 1923. Spomeni za Emil Verharn. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 49–51. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- MILEV, G. 1919. Fragmentat. *Vezni*. T. 1, № 4, pp. 95–97.
- MIHAYLOV, G. 1923. Andante. IN: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, p. 91. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.
- MICIĆ, Lj. 1925. Geo Milev. *Zenit*. T. 5, № 36.
- MICIĆ, Lj.; GOLL, I.; TOKIN, B., 1921. Manifest zenitizma. Zagreb: Zenit.
- MUTAFOV, CH., 1923. Grubosti. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 9 – 21. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- MUTAFOV, CH., 1995. Zeleniyat kon. In: RUSEVA, V. (Ed.). *Manifesti na balgarskiya avangardizam*, pp. 61 – 63. Veliko Tarnovo: Literaturni kragove i izdaniya.
- NIETZSCHE, F., 1923. Iz Dionisievi ditirambi. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 24 – 30. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- RAYNOV, N., 1923. Izkustvo i stil. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 86–87. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- RAYNOV, N., 1923. Maria Magdalina. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 53 – 57. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- RIMBAUD, A., 1923. Tsvetya. Mladost. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 57 – 58. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- SKITNIK, S., 1995. Taynata na primitiva. In: RUSEVA, V. (Ed.). *Manifesti na balgarskiya avangardizam*, pp. 33 – 39. Veliko Tarnovo: Literaturni kragove i izdaniya.
- STOYANOV, L., 1923. Stihotvoreniya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 58 – 59. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- VERHAREN, E., 1923. Stihotvoreniya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 33 – 48. Stara Zagora, Sofia: Vezni.
- WALDEN, H., 1923. Tyagostno. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 87 – 88. Stara Zagora, Sofia: Vezni.

WHITMAN, W., 1923. Iz Detsata na Adama. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, p. 92. Stara Zagora, Sofia: Vezni.

YASENOV, H., 1923. Stihotvoreniya. In: MILEV, G. (Ed.). *Almanah Vezni*, pp. 68 – 69. Stara Zagora, Sofia: Knigoizdatelstvo Vezni.

„VEZNI ALMANAC“: 100 YEARS (1923– 2023)

Abstract. The text commemorates the centenary of the publication of the *Vezni Almanac*, a literary collection edited by Geo Milev. The article demonstrates that the conceptual content of the almanac and its tendency towards a synthesis of the arts went beyond the national context and joined the international tendencies of the era (anti-traditionalism, anti-mimeticism, primordiality, syntheticism, humanism, etc.). Geo Milev's almanac is also considered in the context of certain Slavic literatures and cultures, with particular emphasis on its similarity to the almanac *The Blue Rider*, published by Wassily Kandinsky and Franz Marc.

Keywords: “Vezni Almanac”; Geo Milev; „The Blue Rider“; expressionism; avant-garde

✉ **Dr. Olga Saveska, Assoc. Prof.**

Scopus ID 58653502400

ORCHID iD 0000-0002-3611-577X

Faculty of Philology

University of Belgrade

E-mail: olga_saveska@hotmail.com